

reikt, want de organische-ideologische methode is evenzeer eisch voor de Weltgeschiede. De theologische methode moet daarom niet met Rübiger in de ideologische opvatting der Kerkgeschiedenis gezocht worden, maar in het principium unicum Theologiae, het Woord Gods.

87) F. SPANHEMIUS F., *Introductio ad Historiam Sacram utriusque Testamenti ac praecipuè christianam*, Lugd. Bat. 1694.

88) H. VENNEMA, *Institutiones Historiae Ecclesiae Veteris ac Novi Testamenti*, Leov. 1777, t. VII.

89) W. à BRAKEL, Th. f. *Λογικὴ Λατρεία* dat is Redelijke Godsdienst, uitgave van D. Donner, Leiden, 1881, Dl III, p. 143 en vv.

90) P. VAN MASTRICHT, *Theologia theoretico-practica*, Traj. ad Rh. 1724, p. 1044 en vv.

91) K. R. HAGENBACH, *Encyclopädie und Methodologie der Theologischen Wissenschaften*, Leipzig, 1889, 12^e Aufl., p. 264.

92) F. CHR. BAUR, *Die Epochen etc.* legt er nadruk op, dat de idee van de Kerk uit de werkelijkheid moet gekend worden, maar het is zelfbedrog, wanneer hij meent, dat zijn idee: de eenheid van God en mensch aan de Kerkgeschiedenis is ontleend. Ieder erkent, dat BAUR aan de Hegeliaansche filosofie zijn idee van de Kerk en haar geschiedenis heeft te danken.

93) Niet alleen Stäudlin, die openlijk erkende een Kantiaan te zijn (B. Ter Haar, l. c. st. III p. 63 vv.) maar heel de rationalistische school zoekt in de moraliteit het eigenlijke wezen der Kerk (cf. Semler, Baur, l. c. p. 134) en toonde daarmede haar afhankelijkheid van Kant, die in zijn: »Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft" al het »statutarische" in de Kerk voor bijzaak verklaarde en op de moraliteit als het wezen van het Christendom nadruk lei (FR. UEBERWEG, *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, Berlin, 1896, 8^e Aufl. Bd. III, 1, p. 312, 313).

94) Bij de Groninger school staat in de Kerkhistorie op den voorgrond de gedachte: »quo modo Deus per Jesum Christum genus humanum informaverit et homines hac informatione ipsi usi sint"; cf. P. HOFSTEDE DE GROOT, en L. G. PAREAU, *Encyclopaedia Theologi Christiani*, 1844, p. 66; P. HOFSTEDE DE GROOT, *Institutiones Historiae Eccles. Christ. Gron.* 1835, p. 195; en van denzelfde: *Geschiedenis van de opvoeding der menschheid door God*, 1849. De verwantschap van deze school met LESSINGS »Die Erziehung des Menschengeschlechts" springt in het oog (F. DE ROUGEMONT, l. c. II, p. 551.)

95) F. CHR. BAUR, l. c. p. 247—269; zie de critiek op dit standpunt door B. Ter Haar, l. c. st. III p. 290 en vv.

96) BAUR, l. c. p. 205.

97) BAUR, l. c. p. 120.

98) Dr. O. ZÖCKLER, *Handbuch der Theol. Wissenschaften in encyclop. Darstellung*, Bd. II, 1884, p. 7.

99) Dr. J. F. RÄBIGER, l. c. p. 348 ziet in de Kerk de »geschichtliche Entwicklung van de Idee des Christenthums"; Marheinecke beschouwt